

Το Μεσολόγγι μέσα από την Ματιά Ελλήνων και Φιλελλήνων Ζωγράφων

Κυριακή 26 Απριλίου 2009

Το Μεσολόγγι που έχει περάσει ήδη από τα επαναστατικά χρόνια στο χώρο του φανταστικού, του θρύλου, είναι η Πόλη που η φήμη της ταξίδεψε μακριά σε όλον τον κόσμο, μεταφέροντας τη φρίκη για τον θάνατο του Μάρκου Μπότσαρη, τον πόνο για την απώλεια του μεγάλου ρομαντικού ποιητή Λόρδου Βύρωνα, που η προσωπική παρουσία του συμβόλιζε για τους Έλληνες τη συμπαράσταση, την αλληλεγγύη όλου του δυτικού κόσμου και τέλος με το φοβερό επιστέγασμα, την απονενοημένη Έξοδο και το ολοκαύτωμα, δημιούργησε το Έπος του θανάτου, που συγκλόνισε και συντάραξε όσο κανένα άλλο περιστατικό του αγώνα την παγκόσμια κοινότητα.

Το Μεσολόγγι αφηφώντας το θάνατο έκανε την Ελλάδα να αναγεννηθεί και να ζήσει.

Η ηρωική Έξοδος θα σταθεί το έναυσμα ενός δίχως προηγούμενο Φιλελληνικού ρεύματος στην Ευρώπη και όχι μόνο.

Ζωγραφικά έργα και χαρακτηριστικά με θέματα από την Ελληνική Επανάσταση κάνουν την εμφάνισή τους.

1. Η πρώτη εικόνα είναι ένα χρονολόγιο του 1823 του Γκουζέ, διακοσμημένο με δύο βινιέτες που απεικονίζουν αντικριστά, φανταστική σκηνή μάχης από την Α' πολιορκία του Μεσολογγίου και σκηνή μάχης από την αρχαία Ελληνική ιστορία.

2. Εδώ βλέπουμε μια ζωγραφισμένη διαφήμιση του «φιλελληνικού ηδύποτου», στο οποίο αναγράφεται στα Γαλλικά «Λικέρ Μεσολογγίου, το λικέρ των γενναίων Ελλήνων» και έχουμε αναπαράσταση Ελλήνων και Γάλλων ναυτικών.

3. «Η υποδοχή του Λόρδου Βύρωνα στο Μεσολόγγι».

Φέρει τη χρονολογία 1861, ανήκει στις μεγάλες ιστορικές συνθέσεις του Βρυζάκη, που φιλοτεκνήθηκαν από το 1851 έως το 1863. Η συμβολή του μεγάλου ρομαντικού ποιητή του 19^{ου} αιώνα στον Ελληνικό Αγώνα, έγινε θρύλος και η άφιξή του στο Μεσολόγγι, χαιρετίσθηκε με ενθουσιασμό και συγκίνηση.

Στο κέντρο της σύνθεσης βρίσκεται ο ποιητής με την ακολουθία του και τους Έλληνες προεστούς και οπλαρχηγούς, ενώ δεξιά πανηγυρίζουν οι αγωνιστές και αριστερά ο κλήρος και πλήθος κόσμου. Στο πίσω μέρος διακρίνεται η πόλη του Μεσολογγίου με το βουνό Βαράσοβα, που δεσπόζει στο κέντρο σαν ένα επιβλητικό σκηνικό.

Η ατμόσφαιρα είναι εορταστική και η σκηνή μεταδίδει τον ενθουσιασμό από τον οποίο διακατέχονται όλοι, καθώς οι αγωνιστές φέρουν σημαίες και κλάδους ελιάς και σηκώνουν πανηγυρικά ψηλά τα χέρια τους, ενώ ο δεσπότης ευλογεί, οι ιερωμένοι κρατούν λάβαρα και εικόνες, και οι γυναίκες και τα παιδιά γονατίζουν για να υποδεχτούν τον σωτήρα.

Η παράσταση σχηματίζει ένα ανοικτό ημικύκλιο και το πυκνό πλήθος των συγκεντρωμένων δημιουργεί τείχος αδιαπέραστο μπροστά από το οποίο με άνεση και σε στάση αγόρευσης, στέκεται ο Φιλέλληνας ποιητής, ενώ απέναντί του την αντιπροσωπεία των οπλαρχηγών, συνοδεύει φραγκοφορεμένος ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Η μεγάλη ποικιλία των ενδυμασιών και η εναλλαγή των χρωμάτων, που με την παρεμβολή του κόκκινου δημιουργούν ένα πολυποίκιλτο λαμπερό μωσαϊκό, καθώς και το πλήθος μορφών, μετατρέπουν την παράσταση σε ενδιαφέρουσα αναβίωση του ιστορικού γεγονότος.

Η έλλειψη άνεσης χώρου ανάμεσα στις μορφές είναι ηθελημένη για την έκφραση του μαζικού πανηγυρισμού.

Το έργο ανήκει στη συλλογή Εθνικής Πινακοθήκης και είναι δωρεά του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αντίγραφο του Γιάννη Κασόλα υπάρχει στη Δημοτική Πινακοθήκη Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου.

4. «Η ορκωμοσία του Λόρδου Βύρωνα στον τάφο του Μάρκου Μπότσαρη».

Είναι έργο του Λουντοβίκο Λιπαρίνι. Ο πίνακας βρίσκεται στο μουσείο Μπενάκη και είναι μια μικρογραφική επανάληψη μιας μνημειακής σύνθεσης του ίδιου ζωγράφου. Χρονολογείται γύρω στα 1850

και αποδίδει την απήχηση που είχε στο φιλελληνικό κίνημα της Ιταλίας, η προσφορά και ο θάνατος του ποιητή στο Μεσολόγγι. Μετά την άφιξή του, ο μεγάλος Φιλέλληνας ζήτησε να δώσει όρκο πίστης στο ιερότερο σημείο της πόλης, θέλοντας να πείσει για τις αγαθές προθέσεις του. Οι κάτοικοι του Μεσολογγίου όρισαν σαν τέτοιο σημείο τον τάφο του Μάρκου Μπότσαρη.

Στο γεγονός δίνεται μεγάλη επισημότητα. Πίσω από την κεντρική μορφή του Βύρωνα, οι εκπρόσωποι της εκκλησίας κρατούν λάβαρα και εξαπτέρυγα. Παρόντες οι αξιωματούχοι και οι προεστοί της πόλης.

Με προσδοκία και προβληματισμό ζωγραφισμένα στο πρόσωπό τους συμπαρίσταται πάνδημα ο λαός. Ο Λόρδος Βύρων ορκίζεται στις 7 Απριλίου 1824.

Συμβολικοί και αυτός και ο προηγούμενος πίνακας του Βρυζάκη. Συμβολίζουν τον Εθνικό και Θρησκευτικό χαρακτήρα του Αγώνα των Ελλήνων.

5. Στην επόμενη εικόνα έχουμε το θάνατο του Μάρκου Μπότσαρη, που έγινε στο Κεφαλόβρυσο Καρπενησίου.

Είναι η λιθογραφική αναπαραγωγή του ομώνυμου έργου του Γάλλου ζωγράφου Λαγκλουά. Ασπρόμαυρη χαλκογραφία. Βρίσκεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Από τους πιο γενναίους Σουλιώτες καπεταναίους, έλαβε μέρος στην πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου και αφού πέθανε θάφτηκε με τιμές ήρωα στο Μεσολόγγι. Θέλοντας ο καλλιτέχνης να τονίσει τον θρησκευτικό και εθνικό χαρακτήρα του Αγώνα, αποδίδει το σώμα του Μπότσαρη στα χέρια των συντρόφων του σε στάση που θυμίζει την Αποκαθήλωση του Χριστού από το Σταυρό στην εικονογραφία της Χριστιανικής Εκκλησίας.

6. Σ' αυτήν την εικόνα έχουμε την κηδεία του Μάρκου Μπότσαρη στο Μεσολόγγι (Αύγουστος 1823). Σ' αυτήν τον πίνακα του Αθανάσιου Ιατρίδη υπερτονίζεται η παρουσία του Ιερατείου που προχωρεί προς τον τάφο. Τον νεκρό κρατούν Έλληνες αγωνιστές, ενώ άλλοι κρατούν λάβαρα.

Βρίσκεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

7. Και σε αυτήν την εικόνα έχουμε το ίδιο θέμα της Εξοδίου ακολουθίας, του Μάρκου Μπότσαρη από τη συλλογή Κουτλίδη. Κάτω από την ελληνική σημαία που ανεμίζει, κείτεται ο νεκρός ήρωας και μαζί του βρίσκονται οι συμπολεμιστές του ιερείς, αξιωματούχοι και λαός που εκφράζει τον πόνο του για τον χαμό του. Ακόμη αριστερά φαίνονται τα πλούσια λάφυρα από τις νικηφόρες μάχες του νεκρού. Σέρνονται επίσης

και Τούρκοι αιχμάλωτοι αλυσοδεμένοι, σύμβολα της ανδρείας του σκοτωμένου.

Στο βάθος του πίνακα διακρίνεται κάστρο ενετικό, φανταστική απόδοση του καλλιτέχνη του τείχους και των οπιτιών του Μεσολογγίου.

Ας προσέξουμε ότι μπροστά στο κάτω μέρος του πίνακα διακρίνει κανείς κιονόκρανα και κομμάτια από αρχαίους κίονες ναών. Έτσι ο πίνακας αποκτά συμβολικό χαρακτήρα, υποδηλώνοντας ότι οι σύγχρονοι Έλληνες αγωνιστές, είναι άξιοι απόγονοι των αρχαίων προγόνων τους.

8. Στην επόμενη εικόνα έχουμε: «Το σπίτι του Λόρδου Βύρωνα στο Μεσολόγγι» ζωγραφισμένο από τον Άγγλο αρχιτέκτονα Ουίλιαμ Πάρσερ.

Το σπίτι του Χρήστου Καψάλη στο οποίο φιλοξενήθηκε ο Βύρωνας, όταν ήρθε για δεύτερη φορά στην Ελλάδα. Έζησε εκεί μόλις τέσσερις μήνες και σε αυτό πέθανε. Η συνοδεία του και ο ίδιος βρίσκονταν εγκατεστημένοι στον πάνω όροφο, ενώ στο ισόγειο

στρατωνιζόταν το σώμα των Σουλιωτών σωματοφυλάκων. Συγκεκριμένα ο Βύρωνας διέμενε στο υπερυψωμένο δωμάτιο που βλέπει προς τη λιμνοθάλασσα. Το σπίτι ανατινάχθηκε το βράδυ της Εξόδου από τον ιδιοκτήτη του, Χρήστο Καψάλη. Στα 1924 επέτειο 100 χρόνων από το θάνατο του Βύρωνα, στη θέση του στήθηκε επιτύμβια στήλη.

9. Όταν ο Λόρδος Βύρωνας έβγαινε για ιππασία τον ακολουθούσε η προσωπική του φρουρά από 56 Σουλιώτες. Ο αρχηγός τους και η μισή φρουρά προηγούντο όλοι πεζοί. Έπειτα ερχόταν έφιππος ο Βύρωνας έχοντας από το ένα πλευρό του τον φίλο του Pietro Camba και στο άλλο τον Έλληνα διερμηνέα του. Πίσω του ίππευαν δύο ακόλουθοι. Την ακολουθία του Βύρωνα έκλεινε το υπόλοιπο της φρουράς των Σουλιωτών.

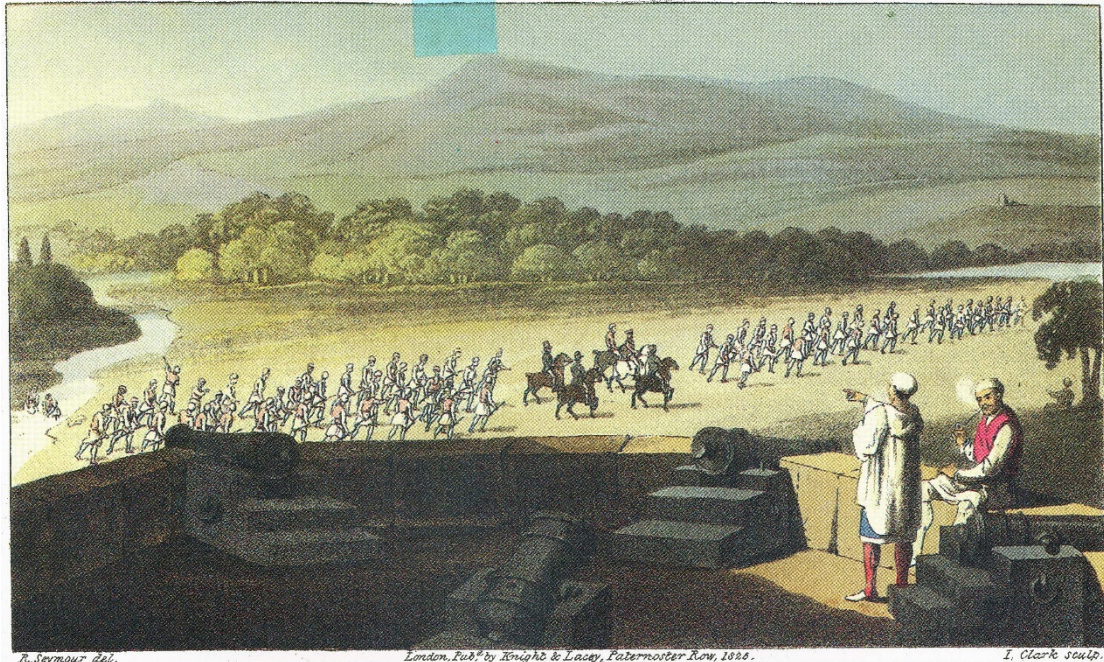
Όποιος ήθελε να αποπειραθεί να περάσει τότε έφιππος τους κατεστραμμένους δρόμους του Μεσολογγίου, κινδύνευε να τραυματιστεί.

Όταν ο Βύρωνας αποφάσιζε να ιππεύσει έβγαινε από την πόλη δια θαλάσσης με το πριάρι του Γιάννη Καζή και αποβιβαζόταν μετά το

«Military Canal», εκεί όπου τον ανέμεναν τα άλογά του, κοντά στα ερείπια της εκκλησίας του «Αι Γιωργιού».

Μπροστά βλέπουμε απόδοση του τείχους του Μεσολογγίου.

10. Στο κέντρο αυτής της εικόνας βλέπουμε τα ερείπια της οικίας του Χρήστου Καψάλη, όπως έμεναν ακόμα σωριασμένα έξι χρόνια μετά την ανατίναξη.

11. Εδώ βλέπουμε τον τύμβο των υπερασπιστών του 1826 και εμπρός τον τάφο – μνημείο του Λόρδου Βύρωνα.

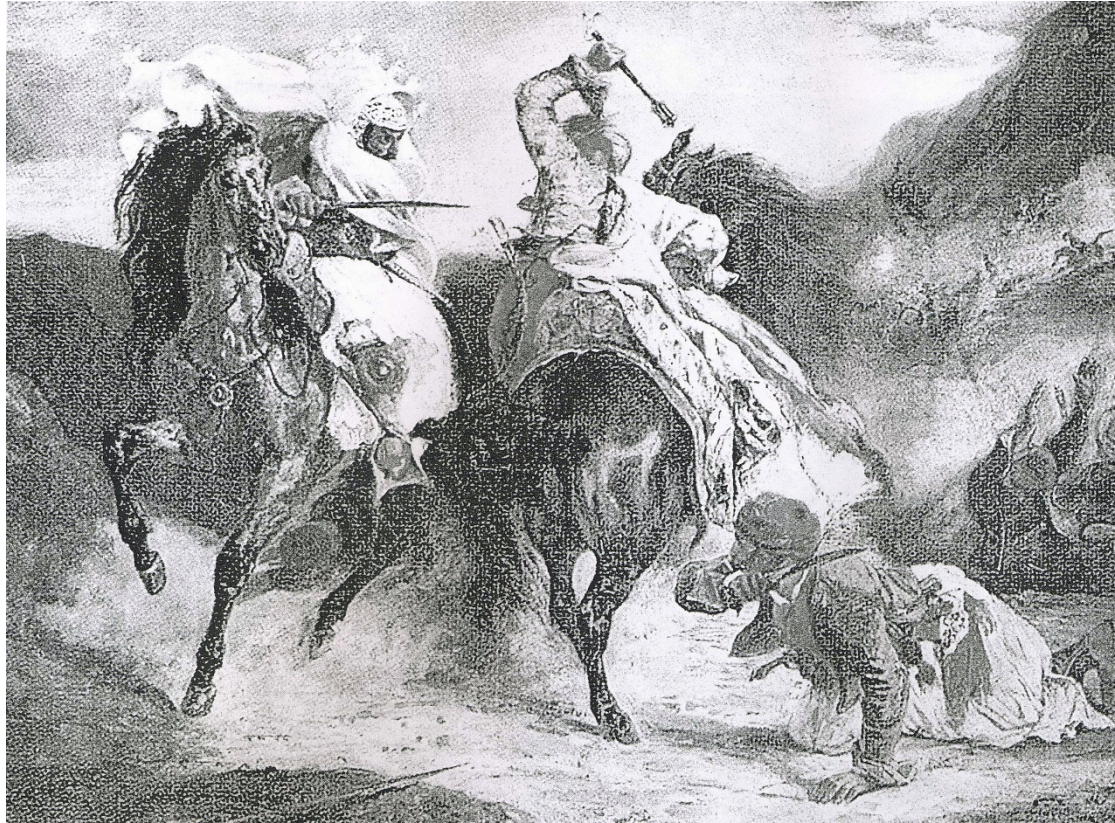
Ευλογραφία δημοσιευμένη το 1866. Πάνω στον τάφο – μνημείο τώρα βρίσκεται μαρμάρινος ανδριάντας του Βύρωνα, του Τήνιου γλύπτη Γεωργίου Βιτάλη.

12. Στην επόμενη εικόνα έχουμε «Τη μάχη του Πασά και του Γκιαούρ» έργο του Ευγένιου Ντελακρουά 1827. Βρίσκεται στο Ινστιτούτο Τέχνης του Σικάγου. Το έργο είναι εμπνευσμένο από το ποίημα του Βύρωνα «Γκιαούρ» 1813. Η υπόθεσή του: Ο Γκιαούρ, Βενετός πολεμιστής στην υπηρεσία του Χασάν, ερωτεύεται μια από τις γυναίκες του Τούρκου, τη Πεϊλά. Εκείνη θανατώνεται για την απιστία της και εκείνος εκδικείται σκοτώνοντας το Χασάν.

Η σύνθεση μετατρέπεται σε αλληγορία της θριαμβευτικής εκδίκησης της Ελλάδας, για τα δεινά που έχει υποστεί από τους τυράννους της.

13. Η επόμενη εικόνα είναι η «Ηττα», λιθογραφία του έργου του Βεγγέ, που παριστάνει τον Γκιαούρ θριαμβευτή, πάνω από το άψυχο σώμα του Χασάν, ενώ προστάζει τον ακόλουθο του Τούρκου, να αποκεφαλίσει το νεκρό κύριό του.

Η «Ηττα» χρονολογείται το 1827, χρονολογία της «Ναυμαχίας του Ναυαρίνου», ώστε εύκολα μπορεί να θεωρηθεί μια αλληγορία της κατατρόπωσης των Οθωμανών.

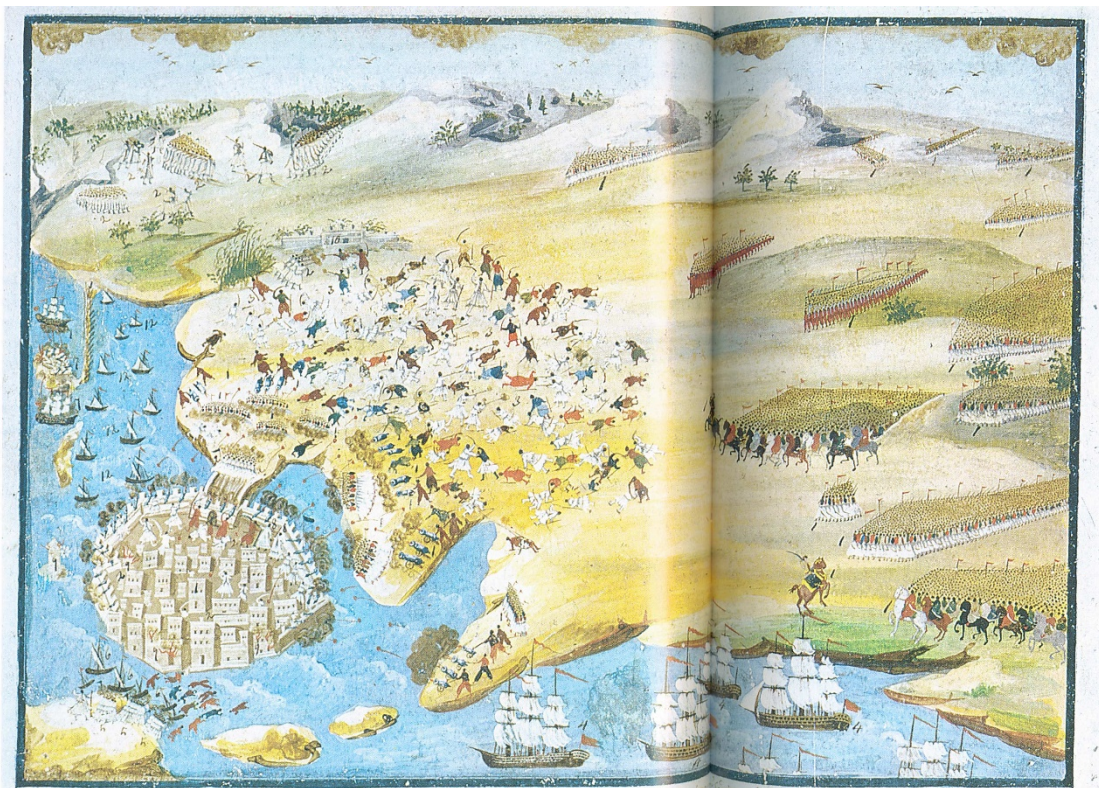
Ο Γκιαούρ ανάγεται κατά κάποιο τρόπο σε σύμβολο της επαναστατημένης Ελλάδας και η σκηνή της εκδίκησης γνωρίζει πολλές εικονογραφικές παραλλαγές την εποχή του Φιλελληνικού κινήματος.

14. Σε αυτήν την εικόνα έχουμε τις διάφορες πολιορκίες του Μεσολογγίου. Διακρίνονται το Μεσολόγγι, η Κλείσοβα και το Βασιλάδι. Έργο του λαϊκού ζωγράφου, του Δημητρίου Ζωγράφου, καθ' υπόδειξη του Ιωάννη Μακρυγιάννη. Υδατογραφία σε χαρτόνι.

Διακρίνεται στο βάθος το όρος Αράκυνθος και η χερσόνησος της πόλεως του Μεσολογγίου καθώς και οι ντάπιες του Κοκκίνη γύρω από την πόλη.

15. Η επόμενη εικόνα είναι «Η άμυνα του Μεσολογγίου». Γαλλική λιθογραφία, η οποία αντιγράφει τον ομώνυμο πίνακα του Ντενεβίλ, με θέμα την Χριστουγεννιάτικη επίθεση του Ομέρ Βρυώνη κατά την πρώτη πολιορκία της πόλης.

Σύσσωμο το έθνος, ακόμη και γυναίκες, μάχεται τους άπιστους εχθρούς και υποδηλώνεται έτσι, το άνισο του αγώνα, καθώς επίσης και με το ότι οι γυναίκες δεν φέρουν όπλα, αλλά μάχονται πετώντας πέτρες.

Οι Τούρκοι προσπαθούν να περάσουν το τείχος του Μεσολογγίου.
Βρίσκεται στο Μουσείο Μπενάκη.

16. «Η επίθεση του Ιμπραήμ». Πίνακας του Ματσόλα, βασισμένος σε παλιά χαλκογραφία του Λαγκλουά. Το πρωτότυπο βρίσκεται στην Αρχιεπισκοπή Κύπρου και αντίγραφο του Ιωάννη Κασόλα στην Πινακοθήκη Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου.

Ο Ιμπραήμ και οι άντρες του συγκλονίζονται από την ανατίναξη της πυριτιδαποθήκης του Μεσολογγίου από τον Καψάλη.

17. «Ο επίσκοπος Ιωσήφ Ρωγών κοινωνάει τους πολεμιστές». Έργο του Ντε Σεζέρ. Ο Ιωσήφ των Ρωγών ήταν από τις μεγάλες μορφές της Ελληνικής Εκκλησίας.

Όταν τα πράγματα δυσκόλεψαν για τους πολιορκημένους, ο Ιωσήφ Ρωγών πολέμησε στις ντάπιες. Το μεσημέρι του Σαββάτου, στην ντάπια Μακρή οι αγωνιστές εξομολογήθηκαν ο ένας στον άλλο και κοινωνήσαν. Οι Τούρκοι μετά την ανατίναξη, τον βρήκαν μισοκαμένο και μισοπεθαμένο και αφού τον βασάνισαν, τον κρέμασαν από τα ερείπια του Ανεμόμυλου.

Τα πρόσωπα είναι όλα σφραγισμένα από τον πόνο και την εγκαρτέρηση.

18. Οι επόμενες δύο εικόνες έχουν το ίδιο θέμα: «Η τελευταία Θεία Μετάληψη από τον Επίσκοπο Ιωσήφ Ρωγών της Κοζύλης».

Η δεύτερη είναι μια ασπρόμαυρη λιθογραφία του Γοσινιού, που βρίσκεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Ο καλλιτέχνης φαντάζεται τον επίσκοπο με αμφίεση, που θυμίζει ιερέα του καθολικού σχήματος, σύνηθες φαινόμενο στην ευρωπαϊκή εικονογραφία της Ελληνικής Επανάστασης, που δικαιολογείται εν μέρει, από την άγνοια ορισμένων καλλιτεχνών σχετικά με την ορθή εμφάνιση των Ελλήνων ορθοδόξων κληρικών. Ωστόσο δεν πρέπει να αγνοήσουμε την κατευθυνόμενη προσπάθεια φιλελληνικών κύκλων να ευαισθητοποιήσουν το κοινό τους, απευθυνόμενοι στο θρησκευτικό του αίσθημα και να διακηρύξουν την χριστιανική αλληλοϋποστήριξη, προβάλλοντάς του οικείες εικόνες και σίγουρα αποφεύγοντας να θίξουν λεπτά θέματα, όπως εκείνο του δογματικού σχίσματος, που ενδεχομένως

θα πυροδοτούσε αντιδράσεις, με τα αντίθετα των επιθυμητών αποτελέσματα. Όμοια στις παραπάνω συνθέσεις το πλήθος συγκεντρώνεται γύρω από τον ιερέα για να λάβει την Αγία Κοινωνία, η οποία ακολουθεί το εθιμοτυπικό της Δυτικής Εκκλησίας (η μετάληψη γίνεται με την «όστια» των Καθολικών).

19. «Η ανατίναξη του Καψάλη». Ο Χρήστος Καψάλης ήταν ένας σεβαστός δημογέροντας, που είχε προσφέρει μεγάλα ποσά για το χτίσιμο του τείχους του Μεσολογγίου.

Όταν αποφασίστηκε η Έξοδος, μια και η ηλικία του τον εμπόδιζε να ακολουθήσει τους άλλους, μάζεψε τους αρρώστους, κάποια γυναικόπαιδα και τους γέροντες και κλείστηκαν στο σπίτι του, που χρησίμευε τότε σαν μπαρουταποθήκη. Ο Καψάλης το πρωί είχε θάψει τη γυναίκα του. Όλοι μαζί έψαλαν τη νεκρώσιμη ακολουθία, κι όταν υπολόγισαν ότι είχαν μαζευτεί πολλοί Τούρκοι, γύρω από το σπίτι, έβαλε

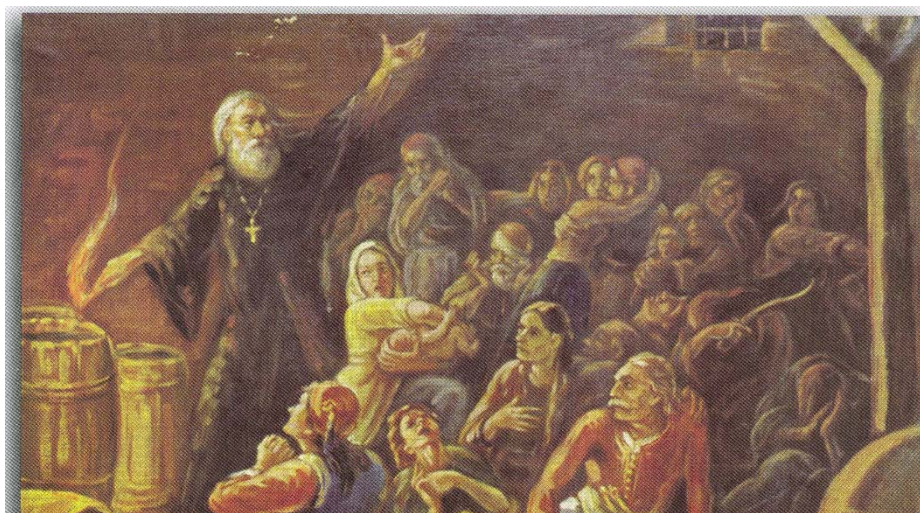

φωτιά στο μπαρούτι. Ο καλλιτέχνης προσπαθεί να αποδώσει με ρεαλισμό την ένταση της στιγμής. Στο βάθος στο παράθυρο ο εχθρός παραμονεύει. Ο πρωτότυπος πίνακας είναι του ζωγράφου Θεοδώρου Βρυζάκη.

20. «Η ανατίναξη του Ανεμόμυλου». Ο πίνακας ανήκει στον Θεόδωρο Βρυζάκη. Δείχνει την ανατίναξη στον Ανεμόμυλο από τον δεσπότη Ιωσήφ Ρωγών.

Βρέθηκαν εκεί, όσοι δεν μπόρεσαν να φύγουν κατά την Έξοδο. Ο Ιωσήφ Ρωγών με κίνηση γεμάτη αποφασιστικότητα, ετοιμάζεται να δώσει τη λύτρωση στα δεινά τους, που θα γίνει ταυτόχρονα και δικαίωση του αγώνα τους. Είναι οι τελευταίοι υπερασπιστές του Μεσολογγίου.

21. Η επόμενη εικόνα έχει το ίδιο θέμα. Συμβολίζει τον θρησκευτικό και εθνικό χαρακτήρα του αγώνα των Ελλήνων για ανεξαρτησία από τους αλλόθρησκους τυράννους.

22. «Μεσολόγγι» Ελαιογραφία του Λουί Μπενζαμέν Ντεβούζ, από τη συλλογή του Αντώνη Μπενάκη.

Έχοντας μόλις δώσει τον ιερό όρκο, άνδρες και γυναίκες ορμούν στη μάχη με προτροπή του σεβάσμιου ιερέα. Με αποφασιστικότητα και ενθουσιασμό οι αγωνιστές προχωρούν αγκαλιασμένοι. Ένας πολεμιστής με το τουφέκι του στον ώμο, βαδίζει πλάι σε έναν παπά που κρατάει έναν σταυρό. Τα λάβαρα με το σύμβολο του σταυρού κυματίζουν πάνω τους. Η παράσταση έχει ένα δοξαστικό τόνο που ωστόσο διασώζει τη συγκίνηση της στιγμής.

Πατρίδα και θρησκεία συνοψίζουν τα ιδανικά για τα οποία πολέμησαν οι Έλληνες το 1821. Τα θρησκευτικά σύμβολα αποτελούσαν προσφιλή μοτίβα της φιλελληνικής εικονογραφίας, καθώς ο αγώνας των Ελλήνων Χριστιανών ενάντια στους άπιστους είχε το χαρακτήρα της αντιπαράθεσης σταυρού και ημισελήνου που χαρακτήριζε στις σταυροφορίες.

23. «Το τέλος του Μεσολογγίου» Ελαιογραφία του Αλεξί – Νικολά Περινιόν, από ιδιωτική συλλογή στην Αθήνα.

Οι Τούρκοι ετοιμάζονται να καταλάβουν την πόλη μετά από μια μακρά πολιορκία. Οι Έλληνες αποφάσισαν να πεθάνουν παρά να υποφέρουν τη σκλαβιά. Απελπισμένοι αλλά εμπυκωμένοι από τον πατριωτικό τους ενθουσιασμό και την θρησκευτική τους αποφασιστικότητα, γυναίκες, γέροι και παιδιά συγκεντρώθηκαν σε μια πλατεία. Αυτοί που είναι ακόμη ικανοί να κρατούν όπλα, σχημάτισαν

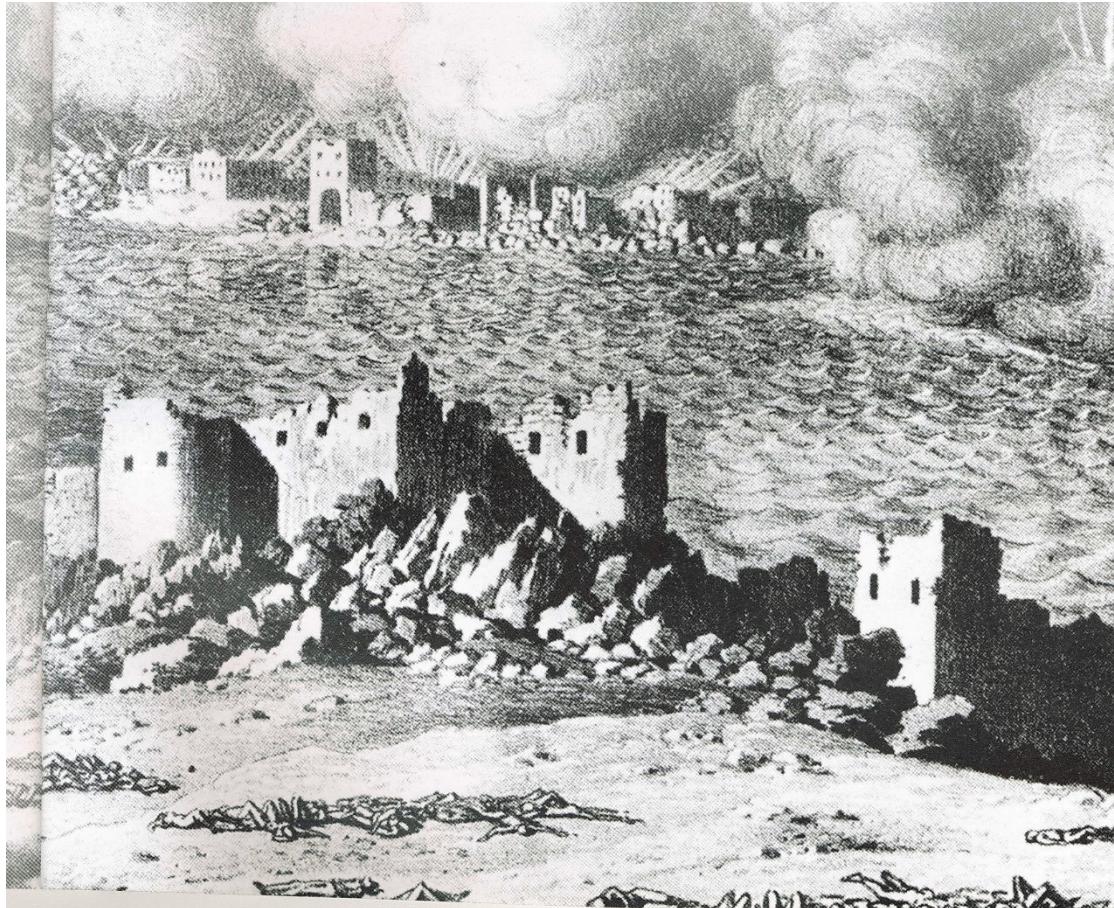
ένα τάγμα, το οποίο θα πολεμήσει μια απεγνωσμένη μάχη ενάντια στους εχθρούς της χώρας τους. Οι άλλοι θα παραμείνουν με τις γυναίκες και τα παιδιά και θα μοιραστούν το πεπρωμένο τους. Η στιγμή που αναπαριστά ο πίνακας είναι αυτή του χωρισμού. Αυτοί που πρόκειται να βαδίσουν στη μάχη αποχωρίζονται τις γυναίκες και τα παιδιά τους. Ένας Έλληνας ιερέας υψώνει το σταυρό στους κατοίκους που τον περιβάλλουν. Στο πρώτο επίπεδο ένας πληγωμένος και ανήμπορος πολεμιστής, θα πυροδοτήσει το φυτίλι το οποίο θα μεταφέρει τη φλόγα στα αποθηκευμένα πυρομαχικά. Τα μάτια του είναι καρφωμένα στον αρχηγό, που καλεί τους συμπατριώτες του στην τελευταία μάχη, περιμένοντάς τον να αναχωρήσει.

24. Εδώ έχουμε μια φανταστική απεικόνιση των οχυρώσεων της Κλείσοβας, από Γερμανό καλλιτέχνη.

Σε πρώτο πλάνο διακρίνονται τα πτώματα των εισβολέων, ενώ στο βάθος διακρίνουμε το ολοκαύτωμα του Μεσολογγίου.

25. «Φυγή από το Μεσολόγγι». Πίνακας του Γάλλου φιλέλληνα ζωγράφου Μεγιοιέ. Βρίσκεται στο Μουσείο Μπενάκη.

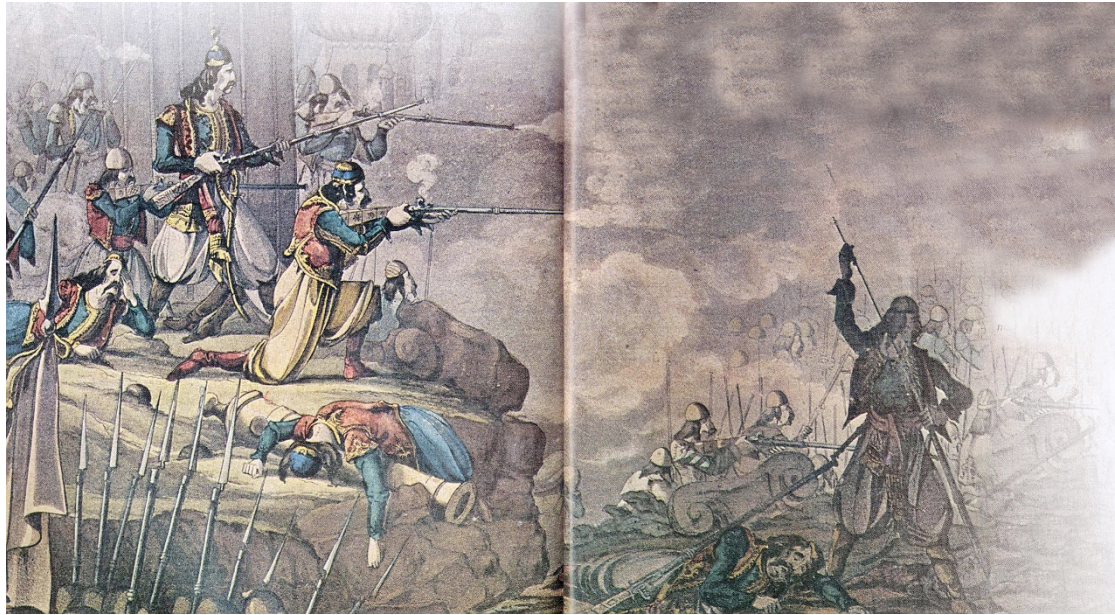
26. «Μεσολογγίτισσες προσφυγοπούλες στην Πάτρα με τα παιδιά τους» μετά την πτώση του Μεσολογγίου.

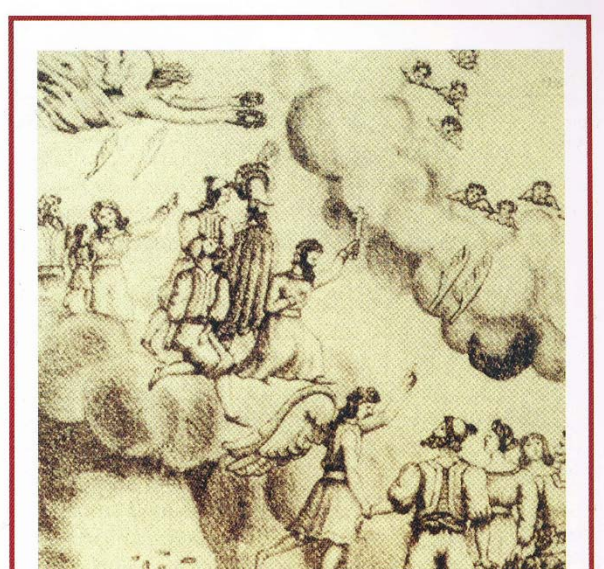
27. «Η άμυνα του Μεσολογγίου». Φανταστική αγγλική παράσταση. Βρίσκεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο – Παλαιά Βουλή.

Τα κιονόκρανα και οι κίονες συμβολίζουν την άμεση σύνδεση των σύγχρονων αγωνιζόμενων Ελλήνων με τους αρχαίους τους προγόνους.

28. «Η αποθέωση των μαρτύρων του Μεσολογγίου». Ασπρόμαυρη λιθογραφία, που αποδίδεται σε ανώνυμο λαϊκό ζωγράφο. Βρίσκεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο. Κάτω αριστερά διακρίνουμε να φλέγεται το Μεσολόγγι. Οι ουρανοί έχουν ανοίξει για να υποδεχτούν τους ήρωες και άγγελοι με στεφάνια δόξας περιμένουν να τους στεφανώσουν. Εδώ έχουμε φανταστική απόδοση του τείχους του Μεσολογγίου.

29. «Σφαγή των Ελλήνων στο Μεσολόγγι». Λιθογραφία του 1827. Βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη των Παρισίων, τμήμα χαρακτηριστικής και φωτογραφίας. Αποδίδεται μάλλον στον Αχιλλέα Ντεβεριά.

Ο πίνακας έχει σαν θέμα τη σφαγή που ακολούθησε την Έξοδο. Τούρκοι πολεμιστές έφιπποι εκτός ελέγχου και με απίστευτη βαρβαρότητα, πέφτουν πάνω σε άνδρες, γυναίκες και παιδιά – βρέφη ποδοπατώντας και σκοτώνοντάς τους. Στο κέντρο της σύνθεσης βρίσκεται μια γυναίκα πεσμένη στο έδαφος, που μάταια προσπαθεί να προστατέψει με το σώμα της το βρέφος που κρατά στην αγκαλιά της, ενώ ένας καβαλάρης με υψωμένο το ξίφος του κατευθύνει πάνω τους, το άλογό του. Στη σέλα του ζώου είναι δεμένος ένας σωρός με κομμένα κεφάλια, που προφανώς ανήκουν σε προηγούμενα θύματα των Τούρκων και συνθέτουν ένα ζοηρό σύμπλεγμα σωμάτων και κινήσεων.

Ο πίνακας μας δημιουργεί αποτροπιασμό για την βαρβαρότητα και βαναυσότητα των Τούρκων.

30. «Η Έξοδος του Μεσολογγίου» του Θόδωρου Βρυζάκη.

Το έργο αυτό ανήκει στις πιο σημαντικές δημιουργίες του Βρυζάκη. Πήρε μέρος σε πολλές εκθέσεις (έκθεση Βιέννης το 1853 όπου απέσπασε το πρώτο βραβείο, 1855 Παρίσι, 1862 Λονδίνο, 1867 Λειψία, 1884 έκθεση του Αγώνα Παρνασσός, 1911 Ρώμη).

Ο πίνακας απεικονίζει την ηρωική έξοδο τη νύχτα της 10^{ης} Απριλίου 1826.

Η πολυπρόσωπη σύνθεση χωρίζεται σε δύο επίπεδα, το επίγειο στο οποίο συντελείται η μάχη και το ουράνιο, απ' όπου ο ένθρονος Παντοκράτορας ευλογεί τους αγωνιστές. Ο κεντρικός χώρος της συμπλοκής είναι η ξύλινη γέφυρα πάνω από την τάφρο όπου, μέσα από το τείχος, μια ομάδα πολεμιστών, κρατώντας την ελληνική σημαία, ορμά με τουφέκια και σπαθιά εναντίον των εχθρών. Στο δεξιό μέρος της παράστασης εικονίζονται Τούρκοι, που ανεβαίνουν το τείχος της πόλης, για να υψώσουν την τουρκική σημαία. Η μάχη αναπτύσσεται μέσα σ' ένα σύννεφο καπνού και σκόνης από τα όπλα και τα ποδοβολητά. Την ώρα που στην κάτω γήινη σφαίρα εξελίσσεται η σύγκρουση, στον ουρανό, πάνω στα σύννεφα, ο γαλήνιος Παντοκράτορας, υψώνει τα χέρια του ευλογώντας, ενώ πλήθος αγγέλων κρατούν δάφνινα στεφάνια για τους ήρωες Μεσολογγίτες. Στη σύνθεση του Βρυζάκη κυριαρχεί η ενιαία σύλληψη του χώρου. Η ουράνια σφαίρα σχεδόν εισχωρεί στη γήινη με τα σύννεφα που κατεβήκαν δεξιά και αριστερά στο πεδίο της μάχης και

τους αγγέλους που βρίσκονται σε μικρή απόσταση από τα όπλα των πολεμιστών.

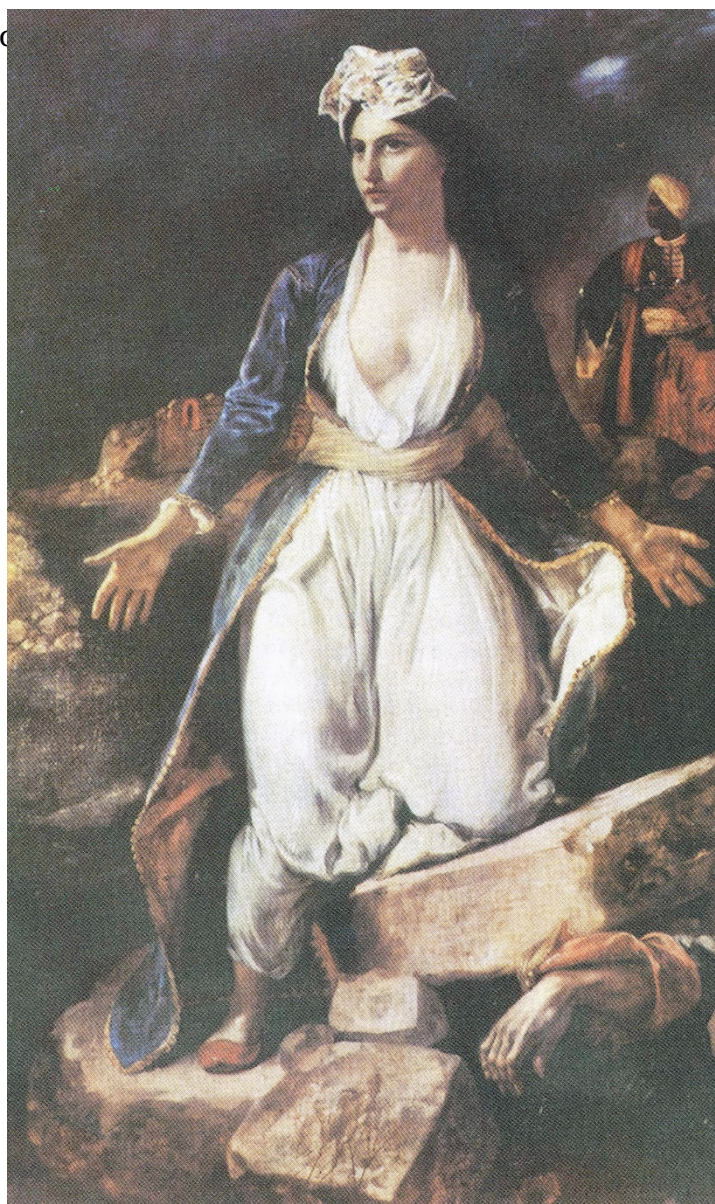
Η ελληνική σημαία αγγίζει τα σύννεφα ενώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα δύο μέρη.

31. «Η Ελλάδα μέσα απ' τα ερείπια του Μεσολογγίου». Πίνακας του μεγάλου ζωγράφου Ντελακρουά.

Ο πίνακας συνδυάζει τη λιτότητα της κλασσικής γραμμής με τη ρομαντική έμπνευση. Οι πίνακες που ο Ντελακρουά εμπνεύσθηκε από την ελληνική ιστορία είναι: «Η σφαγή της Χίου» και «Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους». Πολλά στοιχεία του συγκεκριμένου πίνακα (κίνηση της Ελευθερίας, πεσμένη πλάκα, φωσ ιλαρόν) παραπέμπουν με μοναδική ευκρίνεια στην Ανάσταση του Χριστού. Συμβολίζει την επερχόμενη Ανάσταση του Έθνους. Το πρωτότυπο βρίσκεται στο Μουσείο του Μπορντώ απ' όπου και το φωτοαντίγραφο

32. Από τους γνωστότερους πίνακες του Μουσείου Ιστορίας και Τέχνης, στο Παλαιό Δημαρχείο Μεσολογγίου. Μια Μεσολογγίτισσα στο τελευταίο σκαλοπάτι της απόγνωσης, σκοτώνει το παιδί της κι ετοιμάζεται να σκοτωθεί κι εκείνη. Ο πίνακας έγινε στα 1828, είναι έργο του Ντελασάνκ, μαθητή του Ντελακρουά. Η επίδραση του δασκάλου είναι φανερή. Το θέμα, το χρώμα, η γραμμή μας θυμίζουν τις «Σφαγές της Χίου». Στα πόδια της τραγικής γυναίκας – συμβούλου, είναι πεσμένος ο εχθρός (ο εχθρός του πολιτισμού).

Δεξιά φαίνονται αρχαία ερείπια – που η φαντασία των ευρωπαϊκών ρομαντικών ήθελε να υπάρχουν απαραίτητα σε κάθε ελληνικό τοπίο, άσχετα αν το Μεσολόγγι δεν γνώρισε παλιές δόξες, αλλά εκείνη την ώρα, ακριβώς, δημιουργούσε καινούργιες. Θέλει ο καλλιτέχνης να τονίσει ότι οι σύγχρονοι Έλληνες είναι άξιοι συνεχιστές του έργου των αρχαίων προγόνων τους. Το πρόσωπο της γυναίκας – μάνας που αφηφά το θάνατο, εκφράζει αποφασιστικότητα και διδάσκει αξιοπρέπεια.

Ο πίνακας είναι ο πρωτότυπος. Η Έλενα Βενιζέλου τον αγόρασε από το Μουσείο του Λούβρου και τον χάρισε στο Μεσολόγγι.

33. «Μεσολογγίτισσα μητέρα με το παιδί της». Πίνακας του Τζιοβάνι Μπερσέλι.

34. «Η πώση του Μεσολογγίου». Ελαιογραφία. Έργο του 1827.

Δημιούργημα του Πιερ Ρος Βινιερόν στο Μουσείο Σαλιέ. Πίνακας ημιτελής.

Η πυραμιδική μορφή της σκηνής καταλήγει σε σταυρό που πλαισιώνεται από δύο γυναικείες μορφές. Η μία κραδαίνει αριστερά ένα σπαθί και η άλλη ανεμίζει το λάβαρο που φέρει το σταυρό της Ορθοδοξίας. Συμβολίζει τον εθνικό και θρησκευτικό χαρακτήρα του Αγώνα των Ελλήνων. Το κεντρικό πρόσωπο τεντώνει τα χέρια προς τα πίσω, σαν να θέλει να προστατεύσει την γυναίκα με το λάβαρο. Ένας πολεμιστής με σπαθί αντλεί ύστατο κουράγιο από το λάβαρο με το σταυρό.

Ο πίνακας μπορεί να θεωρηθεί ως η κατ' εξοχή εικαστική έκφραση των Ευρωπαίων διανοουμένων, οι οποίοι είδαν τον αγώνα του Μεσολογγίου με τις ιδέες του, σαν αντιπροσωπευτικό δείγμα και σύμβολο της ύπαρξής τους. Στρατεύτηκαν όλα τα μεγάλα πνεύματα των Ευρωπαίων διανοητών και συσπειρώθηκαν γύρω από τον αγώνα των

Όλα αυτά τα ζωγραφικά έργα και οι λιθογραφικές συνθέσεις που είδαμε, καθώς και πάρα πολλά άλλα, αποτελούν φόρο τιμής τόσο στους ηρωικούς υπερασπιστές της πόλης του Μεσολογγίου, που έγινε το απόλυτο σύμβολο τραγικού ηρωισμού και αυτοθυσίας, όσο και στο σύνολο των αγωνιζομένων μέχρι εσχάτων Ελλήνων, αλλά και συμβολικές εκκλήσεις βοήθειας προς την επίσημη Ευρώπη.

Το Μεσολόγγι και ό,τι αυτό πανανθρώπινα συμβολίζει, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για Έλληνες και Φιλέλληνες της εποχής του Αγώνα των Ελλήνων ενάντια των Τούρκων. Ας αποτελέσει λοιπόν πηγή έμπνευσης και για τους σύγχρονους Έλληνες, γιατί όπως έγραψε ο Εθνικός μας ποιητής στους Στοχασμούς των Ελευθέρων Πολιορκημένων: «Από την μικρότητα ρου τόπου ο οποίος παλεύει με μεγάλες ενάντιες δυνάμεις θα βγουν οι Μεγάλες Ουσίες».

Ελένα Σπίνουλα – Ζαβιτσανάκη